

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

7 lutego 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorczyk (przewodniczący)

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

SSN Dariusz Zawistowski

Protokolant Tomasz Kawczyński

po rozpoznaniu na rozprawie 7 lutego 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej M.P. następcy prawnego M.P.1
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu
z 28 czerwca 2021 r., I ACa 463/20,
w sprawie z powództwa M.P. następcy prawnego M.P.1
przeciwko R. (...) w K. w likwidacji
o stwierdzenie nieważności uchwał, ustalenie,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w Poznaniu do ponownego rozpoznania oraz
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

[A.T.]

Monika Koba

Paweł Grzegorczyk

Dariusz Zawistowski

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 28 lutego 2020 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu oddalił powództwo M.P. przeciwko R. (...) w K. w likwidacji (dalej: „S.”) o stwierdzenie nieważności uchwał, zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli, ustalenie i zapłatę.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że mąż powódki J.P. był członkiem pozwanej S., w której wykonywał funkcję prezesa; zmarł 24 listopada 2014 r. a spadek po nim nabyła w całości powódka.

Powódka pismem z 13 maja 2015 r. złożyła deklarację o przystąpieniu do S. Walne Zgromadzenie 17 maja 2016 r. podjęło uchwałę nr 1/2016 odmawiającą przyjęcia powódki w poczet członków. Podstawą tej decyzji było niespełnianie przez powódkę warunku wymienionego w § 6 ust. 2 pkt. 3 statutu S. zgodnie z którym: „Członkiem spółdzielni mogą być osoby mające kwalifikacje przydatne do pracy w spółdzielni”, których powódka nie posiadała, a skład osobowy S. był wystarczający do prowadzenia przez nią działalności.

Powództwo powódki o uchylenie, ewentualnie o stwierdzenie nieważności tej uchwały zostało oddalone przez Sąd Okręgowy w Poznaniu wyrokiem z 17 listopada 2016 r. (XIII C 473/16). Sąd Apelacyjny w Poznaniu wyrokiem z 2 sierpnia 2017 r. (I ACa 198/17) oddalił natomiast apelację powódki. Sądy nie stwierdziły, by odmowa przyjęcia powódki w poczet członków nie znajdowała podstaw w statucie S. i była arbitralna.

Prawomocnie oddalone zostało także powództwo o nakazanie pozwanej przyjęcia powódki w poczet członków S., ewentualnie o zobowiązanie pozwanej do złożenia oświadczenia woli w formie uchwały Walnego Zgromadzenia o przyjęciu powódki w poczet członków S. Wyrokiem z 1 czerwca 2017 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu oddalił powództwo (XIII C 595/16), a Sąd Apelacyjny w Poznaniu wyrokiem z 24 stycznia 2018 r. oddalił apelację powódki (I ACa 932/17). Powyższy wyrok powódka zaskarżyła skargą kasacyjną, która postanowieniem z 12 marca 2019 r. została przyjęta przez Sąd Najwyższy do rozpoznania.

W dniu 7 marca 2015 r. Walne Zgromadzenie pozwanej podjęło uchwałę nr 1/2015 w przedmiocie sprzedaży S. Na mocy uchwał nr 7/2016 z 21 maja 2016 r. i nr 8/2016 z 6 czerwca 2016 r. Walne Zgromadzenie pozwanej podjęło natomiast

uchwałę o likwidacji S. i pozwana wystawiła cały swój majątek na sprzedaż. Uchwałą nr 10/2016 z 30 lipca 2016 r. Walne Zgromadzenie wybrało ofertę na zakup gospodarstwa pozwanej za kwotę 18.500.000 zł brutto. Kwota pochodząca ze sprzedaży została zabezpieczona na koncie S.

W dniu 24 września 2016 r. Walne Zgromadzenie podjęło uchwałę o sposobie podziału nadwyżki polikwidacyjnej: dla członków uprawnionych z dwudziestoletnim i wyższym stażem pracy równy udział w nadwyżce polikwidacyjnej i dla członków uprawnionych ze stażem do dwudziestu lat proporcjonalnie za każdy przepracowany rok. Na podstawie uchwały nr 12/2016 Walne Zgromadzenie uchyliło powyższą uchwałę i podjęło uchwałę o podziale nadwyżki polikwidacyjnej według przepracowanych w S. lat. Likwidatorzy sporządzili listę członków uprawnionych do udziału w rozliczeniu nadwyżki polikwidacyjnej, w której nie uwzględniono powódki. W dniu 20 maja 2016 r. S. próbowała wypłacić powódce za pośrednictwem Poczty Polskiej jej udział, ale powódka nie odebrała przekazu.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy nie znalazł podstaw do stwierdzenia nieważności zaskarżonej uchwały z uwagi na jej sprzeczność z art. 125 § 5 w zw. z art. 125 § 5a ustawy z 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r., poz. 593 – dalej: „Pr.s.”), wynikającą w ocenie powódki z jej nie uwzględnienia w podziale nadwyżki polikwidacyjnej mimo, że jest spadkobierczynią zmarłego członka S., któremu do chwili przejścia albo postawienia spółdzielni w stan likwidacji nie wypłacono wszystkich udziałów.

W ocenie Sądu Okręgowego powódce w chwili śmierci męża nie przysługiwało prawo majątkowe związane z udziałem w majątku likwidowanej S. W tej dacie pozwana nie była bowiem likwidowana a powódka nie mogła odziedziczyć prawa, które nie istniało w dacie otwarcia spadku (art. 922 § 1 k.c.)

Z tych samych względów za bezzasadne uznał także roszczenie powódki o zobowiązanie pozwanej do złożenia oświadczenia woli oraz żądanie ewentualne dotyczące ustalenia, że powódka jest osobą uprawnioną do udziału w majątku pozwanej.

Sąd pierwszej instancji nie znalazł również podstaw do zasądzenia od pozwanej na rzecz powódki kwoty 76.000 zł. Stwierdził, że domagając się

zasądzenia tej kwoty, powódka powołała się na art. 125 § 5 w zw. z art. 125 § 5a Pr.s., które nie mogą mieć zastosowania w okolicznościach sprawy, skoro mąż powódki zmarł zanim została podjęta uchwała w przedmiocie likwidacji S. Nie przysługiwało mu zatem roszczenie do uwzględnienia go jako byłego członka w majątku likwidowanej S.

Zdaniem Sądu Okręgowego powódka jako spadkobierczyni J.P. odziedziczyła jedynie - zgodnie z §13 statutu S. - jego obowiązkowy udział w kwocie 1.000 zł, zwaloryzowany zgodnie z ustawą z 30 sierpnia 1991 r. o waloryzacji udziałów członkowskich w spółdzielniach i zmianie niektórych ustaw (Dz.U. z 1991 r. nr 83 poz. 373) do kwoty 1.947,53 zł. Kwota ta wobec odmowy przyjęcia jej przez powódkę jest zaksięgowana na koncie S..

W toku postępowania apelacyjnego 5 marca 2021 r. zmarła powódka M.P. i w jej miejsce wstąpił jako następca prawny jej syn M.P., który złożył deklarację przystąpienia do S. i poparł apelację.

Wyrokiem z 28 czerwca 2021 r. Sąd Apelacyjny w Poznaniu oddalił apelację, akceptując ustalenia faktyczne i oceny prawne Sądu Okręgowego.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko skarżącego, że w obrębie stosunku członkostwa w spółdzielni wyróżnić można prawa i obowiązki, które mogą mieć charakter majątkowy bądź niemajątkowy oraz takie, które mogą wynikać bezpośrednio ze stosunku członkostwa bądź być pochodnymi wobec niego. Prawa majątkowe pochodne od stosunku członkostwa z reguły podlegają natomiast dziedziczeniu (art. 922 § 1 k.c.), a przykładem takiego prawa jest prawo do części majątku spółdzielni w sytuacji postawienia jej w stan likwidacji (art. 125 § 5 i 5a Pr.s.).

Podzielenie tego poglądu zdaniem Sądu Apelacyjnego nie oznacza jednak, że poprzednikowi prawnemu powoda, przysługiwało w chwili śmierci prawo do części nadwyżki polikwidacyjnej, które powód odziedziczył. Z art. 125 § 5 i art. 125 § 5a Pr.s. wynika bowiem, że członek bądź były członek, któremu nie wypłacono udziałów, nabywa uprawnienie do części majątku spółdzielni (nadwyżki polikwidacyjnej) dopiero na podstawie uchwały ostatniego walnego zgromadzenia przewidującej podział pozostałego majątku między członków lub byłych członków. Skoro zaś uchwała walnego zgromadzenia o podziale nadwyżki polikwidacyjnej zapadła po

śmierci poprzednika prawnego powoda (członka spółdzielni), to w dacie otwarcia spadku prawo to nie istniało, a zatem nie mogło zostać odziedziczone przez M.P., a następnie M.P. Stosownie do art. 922 § 1 k.c., art. 924 k.c. i art. 925 k.c. dziedziczeniu podlegają bowiem nie elementy stosunku prawnego, ale prawa i obowiązki istniejące w chwili śmierci spadkodawcy.

Nie znalazł także podstaw do podzielenia poglądu, że prawo do części majątku spółdzielni w sytuacji postawienia jej w stan likwidacji jest nierozzerwalnie związane z udziałem w spółdzielni i z tego udziału wynika, zaś powód, który złożył deklarację przystąpienia do S. dziedziczy udziały (art. 16a Pr.s.), a tym samym dziedziczy prawo do uczestniczenia w podziale nadwyżki polikwidacyjnej jako związane z udziałem w S.

Stwierdził, że z art. 16a Pr.s. wynika, że spadkobierca zmarłego członka, który złożył deklarację przystąpienia do spółdzielni, dziedziczy udziały, które przysługują spadkodawcy w chwili śmierci. Prawo do części majątku spółdzielni (nadwyżki polikwidacyjnej) nie jest tożsame z udziałem należącym do zmarłego członka i nie wynika z udziału, lecz ze stosunku członkostwa, o czym stanowi art. 125 § 5a w zw. z art. 125 § 3 Pr.s. Członkostwo w spółdzielni jest ściśle związane z osobą członka, jednak łączy się z nim nierozzerwalnie majątkowe uczestnictwo w spółdzielni wyrażające się w obowiązku zadeklarowania i objęcia, co najmniej, jednego udziału (art. 20 § 1 Pr. s.). Wniesiony udział nie może istnieć poza spółdzielnią. Z chwilą wpłaty udziału powstaje prawo podmiotowe wyłącznie do udziału, wyrażające uczestnictwo członka w funduszu udziałowym, które istnieje przez cały czas trwania stosunku członkostwa. Z ustaniem członkostwa prawo do udziału przekształca się w roszczenie byłego członka, ewentualnie jego spadkobierców, o wypłatę wniesionych udziałów, a więc wierzytelność wobec spółdzielni. Członkowi przysługuje także w stosunku do spółdzielni pozostającej w stanie likwidacji uprawnienie do żądania zwrotu udziałów (art. 125 § 3 Pr.s.). Tak jak w przypadku ustania członkostwa uprawnienie do zwrotu udziału powstaje z momentem jego wniesienia i ma charakter warunkowy. Traci taki charakter i przekształca się w roszczenie bezwarunkowe wobec spółdzielni, jeżeli spółdzielnia przejdzie w stan likwidacji, zostaną spłacone lub zabezpieczone należności spółdzielni i upływie

6 miesięcy od opublikowania ogłoszenia wzywającego wierzycieli do zgłoszenia swoich wierzytelności.

Jeżeli spółdzielnia przeszła w stan likwidacji członkowi może przysługiwać uprawnienie do uczestnictwa w podziale majątku pozostałego po zaspokojeniu dłużników (art. 125 § 5, 5a Pr.s.). Członek może nabyć uprawnienie do części majątku spółdzielni dopiero na podstawie uchwały ostatniego walnego zgromadzenia, przewidującej podział pozostałego majątku spółdzielni między członków. W konsekwencji stwierdził, że prawo do nadwyżki polikwidacyjnej wynika ze stosunku członkostwa i powstaje nie z chwilą nawiązania członkostwa i wpłaty udziałów, ale na skutek uchwały ostatniego walnego zgromadzenia. Nabycie zatem przez powoda udziałów w pozwanej S. nie spowodowało nabycia prawa majątkowego do bycia uwzględnionym w podziale nadwyżki polikwidacyjnej.

W skardze kasacyjnej powód zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, wnosząc o jego uchylenie i orzeczenie co do istoty sprawy przez uwzględnienie powództwa ewentualnie uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie:

1. art. 16a Pr.s. w zw. z art. 922 § 1 k.c. poprzez ich błędną wykładnię i przyjęcie, iż powód jako następca prawny J.P. nie nabył prawa majątkowego do uwzględnienia go w podziale nadwyżki polikwidacyjnej pomiędzy członków S. i związku z tym nie jest uprawniony do uwzględnienia go w jej podziale, podczas gdy jako następca prawny zmarłego członka S. na podstawie art. 16a Pr.s. oraz złożonej przez siebie deklaracji o przystąpieniu do S., jak również umowy o dział spadku po M.P., nabył udział w S. w drodze sukcesji uniwersalnej (dziedziczenia), a zatem nabył wszelkie związane z tym udziałem prawa i obowiązki o charakterze majątkowym, w tym również prawo do bycia uwzględnionym w podziale nadwyżki polikwidacyjnej jako członek S. lub jako były członek, któremu do chwili przejścia albo postawienia spółdzielni w stan likwidacji nie wypłacono wszystkich udziałów, a co najmniej nabył prawnie chronioną ekspektatywę tego prawa;

2. art. 125 § 5 w zw. z art 125 § 5a Pr.s. poprzez ich błędną wykładnię, a w konsekwencji przyjęcie, iż powód nie jest uprawniony do udziału w podziale nadwyżki polikwidacyjnej pomiędzy członków S., podczas gdy w podziale nadwyżki polikwidacyjnej pomiędzy członków spółdzielni uwzględnia się również byłych członków, którym do chwili przejścia albo postawienia spółdzielni w stan likwidacji nie wypłacono wszystkich udziałów, natomiast powód jest następcą prawnym (sukcesorem uniwersalnym) zmarłego (byłego) członka spółdzielni, który na podstawie art. 16a Pr.s. odziedziczył udziały w pozwanej i któremu do dnia postawienia S. w stan likwidacji nie wypłacono wszystkich udziałów,
3. art. 42 § 2 Pr.s. poprzez zaniechanie stwierdzenia nieważności uchwał Walnego Zgromadzenia pozwanej nr (...) z (...) r. oraz nr (...) z (...), podczas gdy wskazane uchwały z uwagi na pominięcie w ich treści powoda jako następcy prawnego byłego członka S. dziedziczącego w niej udziały, które do dnia jej postawienia w stan likwidacji nie zostały wypłacone ani powodowi ani jego poprzednikom prawnym, a w konsekwencji z uwagi na pozbawienie powoda prawa do udziału w majątku S. są sprzeczne z art. 125 § 5 w zw. z art. 125 § 5a Pr.s. i jako takie bezwzględnie nieważne.

Pozwana w odpowiedzi na skargę wniosła o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Prokurator Generalny wyraził stanowisko, że skarga kasacyjna powinna być oddalona.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania przed sądem drugiej instancji (art. 398¹³ § 1 k.p.c.), (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 21 listopada 1997 r., I CKN 825/97, OSNC 1998, nr 5, poz. 81 i z 8 stycznia 1998 r., II CKN 553/97, OSP 1999, nr 7-8, poz.138).

Mając na względzie, że w składzie Sądu Apelacyjnego wydającego zaskarżony wyrok wzięli udział sędziowie Sądu Apelacyjnego w Poznaniu X.Y. i X. Z., którzy zostali powołani do pełnienia urzędu sędziego w wadliwym postępowaniu nominacyjnym, prowadzonym z udziałem KRS ukształtowanej przepisami ustawy z

8

grudnia

2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2018 r., poz. 3, dalej: „ustawa z 8 grudnia 2017 r.”) Sąd Najwyższy przeprowadził postępowanie dowodowe związane z ewentualną nieważnością postępowania w zakresie określonym postanowieniem z 8 sierpnia 2024 r.

W uchwale składu połączonych Izb Cywilnej, Karnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 23 stycznia 2020 r., BSA I-4110-1/20 (OSNC 2020, nr 4, poz. 34, dalej – „uchwała Trzech Połączonych Izb” lub „uchwała z 23 stycznia 2020 r.”) Sąd Najwyższy stwierdził bowiem, że w przypadku powołań do pełnienia urzędu sędziego w sądach powszechnych może zachodzić sprzeczność składu sądu z przepisami prawa w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c., gdy w składzie sądu bierze udział osoba powołana na urząd sędziego na wniosek KRS ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z 8 grudnia 2017 r. Zgodnie z art. 87 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2024 r., poz. 622 – dalej: „u.s.n.”) powyższa uchwała stanowi zasadę prawną, od której Sąd Najwyższy nie odstąpił w przepisany trybie (art. 88 u.s.n.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego stwierdzono wielokrotnie, że uchwała z 23 stycznia 2020 r. zachowuje moc wiążącą mimo wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 20 kwietnia 2020 r., U 2/20, OTK-A 2020, poz. 61 (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z 26 maja 2020 r., III KK 75/20 i IV KK 110/20; z 22 grudnia 2020 r., IV KK 516/20; z 21 maja 2020 r., III KO 15/20; z 16 września 2021 r., I KZ 29/21, OSNK 2021, nr 10, poz. 41; z 29 września 2021 r., V KZ 47/21 i II KO 30/21; z 18 stycznia 2022 r., I KZ 61/21; z 21 stycznia 2022 r., III CO 6/22 i III CO 37/22; z 30 grudnia 2021 r., I CSK 197/20; wyrok Sądu Najwyższego z 26 lipca 2022 r., III KK 404/21; uchwałę Sądu Najwyższego z 5 kwietnia 2022 r., III PZP 1/22, OSNP 2022, nr 10, poz. 95 oraz uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 22 czerwca 2022 r., I KZP 2/22, OSNKW 2022, nr 6, poz. 22). W orzeczeniach tych podkreślono, że uchwały Sądu Najwyższego nie są źródłem prawa i nie mają charakteru normatywnego, lecz stanowią wypowiedź o wykładni prawa stosowanej przez sądy powszechne, a Trybunał Konstytucyjny w świetle regulacji zawartej w art. 175 i art. 183 ust. 1 Konstytucji RP nie ma uprawnień do

wkraczania w sferę orzecznictwa sądów i wypowiedania się o mocy wiążącej konkretnego orzeczenia.

W orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: „EPTC”) uznano, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 20 kwietnia 2020 r., U 2/20 nie doprowadził do zniesienia skutków uchwały Trzech Połączonych Izb (zob. m.in. wyroki EPTC z 22 lipca 2021 r., nr 43447/19, *Reczkowicz przeciwko Polsce*; z 8 listopada 2021 r., nr 49868/19 i 57511/19, *Dolińska-Ficek i Ozimek przeciwko Polsce* i z 3 lutego 2022 r., nr 1469/20, *Advance Pharma spółka z ograniczoną odpowiedzialnością przeciwko Polsce*), także dlatego, że do składu orzekającego, który wydał wyrok w sprawie U 2/20 wchodziły osoby nieuprawnione, które weszły w skład Trybunału Konstytucyjnego na miejsca wcześniej obsadzone (zob. wyrok ETPC z 7 maja 2021 r., nr 4907/18, *Xero Flor przeciwko Polsce*).

Po wydaniu przez Sąd Najwyższy uchwały Trzech Połączonych Izb, wiążącej skład Sądu Najwyższego rozpoznający skargę kasacyjną jako zasada prawna, zostało wydanych wiele orzeczeń Sądu Najwyższego, ETPC oraz Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej także jako: „TSUE”), z których wynika jednoznacznie, że wadliwość postępowań nominacyjnych prowadzonych z udziałem KRS ukształtowanej przepisami ustawy z 8 grudnia 2017 r. ma charakter oczywisty i rażący. Stwierdzono w nich, że Sąd Najwyższy – Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych (dalej: „IKNiSP”) i Sąd Najwyższy – Izba Cywilna, orzekający w składach złożonych z powołanych w ten sposób sędziów, został pozbawiony przymiotu sądu ustanowionego ustawą w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, dalej: „Konwencja”), co skutkowało naruszeniem tego postanowienia przez Rzeczpospolitą Polską. ETPC przyjął również, że stwierdzone wady w postępowaniach nominacyjnych na urząd sędziego Sądu Najwyższego mają charakter systemowy i będą rzutować na badanie podobnych skarg złożonych lub kierowanych do Trybunału w przyszłość (zob. m.in. wyroki EPTC z 8 listopada 2021 r., nr 49868/19 i 57511/19, *Dolińska-Ficek i Ozimek przeciwko Polsce* i z 3 lutego 2022 r., nr 1469/20, *Advance Pharma spółka z ograniczoną odpowiedzialnością przeciwko Polsce* oraz wyrok TSUE (Wielkiej Izby) z 21 grudnia

2023 r., C – 718/21, *L.G. przeciwko KRS* oraz wyrok TSUE z 7 listopada 2024 r., C-326/23).

Powołane wyżej orzeczenia odnoszą się wprost do oceny wadliwości powołań do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego, jednak wynika z nich, że zasadniczym powodem stwierdzenia tej wadliwości było prowadzenie postępowań nominacyjnych przez KRS, której ustrój został ukształtowany przez ustawę z 8 grudnia 2017 r. Ta przyczyna wadliwości postępowań nominacyjnych dotyczy zatem w tym samym stopniu powołań do pełnienia urzędu sędziego w sądach powszechnych. Potwierdza to jednoznacznie wyrok ETPC z 23 listopada 2023 r. w sprawie nr 50849/21, *Wałęsa przeciwko Polsce*, któremu nadano charakter wyroku pilotażowego. Europejski Trybunał Praw Człowieka podkreślił, że u podstaw stwierdzonych naruszeń art. 6 ust. 1 Konwencji leżą problemy systemowe, a zasadniczym jest wadliwa procedura powoływania sędziów z udziałem KRS, ustanowiona ustawą z 8 grudnia 2017 r., która w sposób „nieodłączny i ciągły” wpływa na niezawisłość powołanych w ten sposób sędziów.

W rozpoznawanym przypadku nie było jednak podstaw do stwierdzenia nieważności postępowania z uwagi na sprzeczność składu orzekającego z przepisami prawa (art. 379 pkt 4 k.p.c.).

Zarówno sędzia X. Y. , jak i sędzia X. Z. byli bowiem wieloletnimi sędziami sądów rejonowych, a następnie Sądu Okręgowego w Poznaniu, którzy wielokrotnie byli delegowani do orzekania w Sądzie Apelacyjnym w Poznaniu. W ich przypadku udział w postępowaniu konkursowym na wolne stanowisko sędziego Sądu Apelacyjnego w Poznaniu było naturalną drogą rozwoju zawodowego. W jego toku uzyskali pozytywne opinie wizytatorów, Kolegium Sądu Apelacyjnego, Zgromadzenia Sędziów Apelacji Poznańskiej, a następnie zespołu KRS.

Znalazło to następnie wyraz w uchwale KRS z (...) r. (nr) w przedmiocie przedstawienia wniosku o powołanie do pełnienia urzędu na dwa spośród trzech wolnych stanowisk sędziego sądu apelacyjnego w Sądzie Apelacyjnym w Poznaniu, ogłoszonych w Monitorze Polskim z 2018 r., poz. (...). Akt powołania na stanowiska sędziego Sądu Apelacyjnego w Poznaniu został wręczony (...) r., czyli na około rok przed podjęciem uchwały Trzech Połączonych Izb.

Wprawdzie wyżej wymienieni Sędziowie wzięli udział w postępowaniu konkursowym przed KRS w postępowaniu, które nie spełniało wymogów procedury powoływania sędziów określonych w Konstytucji, ale zgromadzone w sprawie dowody wskazują, że nie występują uzasadnione i poważne wątpliwości co do ich niezawisłości i bezstronności. W procedurze nominacyjnej nie doszło bowiem do wyeliminowania udziału samorządu sędziowskiego, a pozytywna ocena KRS była zbieżna z ocenami Kolegium, Zgromadzenia, pozytywnymi opiniami wizytatorów oraz wieloletnią pozytywnie ocenianą pracą Sędziów przed sądami niższych instancji i w trakcie delegacji do Sądu Apelacyjnego w Poznaniu.

Istotne jest także to, że zarówno procedura konkursowa jak i odbiór nominacji na sędziów Sądu Apelacyjnego w Poznaniu miał miejsce na wiele miesięcy przed uchwałą Trzech Połączonych Izb, w której określono konsekwencje udziału sędziów sądów powszechnych w procedurze konkursowej przed KRS ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z 8 grudnia 2017 r.

Nie ustalono również żadnych innych okoliczności - poza udziałem w procesie nominacyjnym wadliwej KRS – które wskazywałyby, że można podważyć bezstronność i niezawisłość sędziów X. Y. i X. Z., skutkującą sprzecznością składu orzekającego z przepisami prawa w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c.

Skarga kasacyjna jest uzasadniona, sformułowanym w jej podstawach zarzutom nie można bowiem odmówić słuszności.

Z wiążącej Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym podstawy faktycznej zaskarżonego orzeczenia (art. 398³ § 3 i 398¹³ § 2 k.p.c.) wynika, że członek pozwanej S. J.P. zmarł (...) r. i nie wypłacono mu udziałów. Jego spadkobiercy żonie M.P. próbowano natomiast wypłacić udziały w maju 2016 r., ale brak precyzyjnych ustaleń, czy dokonano tego skutecznie przed otwarciem likwidacji S. Poprzedniczka prawna powoda M.P. choć złożyła deklarację członkowską to nie została przyjęta w poczet członków, co prawomocnie przesądzone w odrębnym postępowaniu, nie wstąpiła zatem w miejsce zmarłego męża jako członek S.

W konsekwencji nie doszło - zgodnie z art. 16a Pr.s. wprowadzonym z dniem 1 lipca 2011 r. na podstawie ustawy z dnia 25 marca 2011 r. o ograniczeniu barier administracyjnych dla obywateli i przedsiębiorców (Dz.U. Nr 106, poz. 622) - do

poszerzenia zakresu jej praw dziedzicznych przez umożliwienie jej kontynuowania uczestnictwa w S. w miejsce spadkodawcy przez przejęcie należących do niego udziałów. Trybunał Konstytucyjny nie stwierdził przy tym, by art. 16a Pr.s. był niezgodny z Konstytucją uzależniając prawo do dziedziczenia przez jego warunkowanie przyjęciem spadkobiercy w poczet członków (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 16 czerwca 2015 r., K 25/12, OTK-A 2015, nr 6, poz. 82). W konsekwencji przysługujące zmarłemu członkowi S. prawo do udziałów przekształciło się we wchodzące w skład spadku roszczenie jego spadkobierców do wypłaty zwaloryzowanych udziałów.

Sąd Apelacyjny pominął jednak, że J.P., był członkiem pozwanej, aż do chwili swojej śmierci (... r.), a S. nie wypłaciła mu udziałów i nie uczyniła tego także w stosunku do jego następczyni prawnej. Miał zatem status byłego członka S. w rozumieniu art. 125 § 5 a Pr.s., któremu do chwili przejścia lub postawienia S. w stan likwidacji nie wypłacono wszystkich udziałów. M.P. wobec odmowy jej przyjęcia w poczet członków odziedziczyła natomiast prawo majątkowe do wypłaty wartości zwaloryzowanych udziałów zmarłego członka S. na zasadach wynikających z art. 26 Pr.s.

W takim stanie faktycznym pojawiło się zatem zagadnienie czy śmierć byłego członka S., któremu nie wypłacono udziałów powoduje, że dzielony w uchwale ostatniego walnego zgromadzenia majątek S. przysługuje jego spadkobiercom, o ile przed otwarciem likwidacji spółdzielni nie wypłacono im udziałów, czy też śmierć byłego członka spółdzielni, która nastąpiła przed otwarciem likwidacji spółdzielni unicestwia to prawo.

Opowiedzieć należy się za przyjęciem, że spadkobiercy byłego członka spółdzielni, któremu nie wypłacono udziałów, mają prawo do udziału w podziale nadwyżki bilansowej o ile do dnia otwarcia likwidacji spółdzielni nie wypłacono im zgodnie z art. 26 Pr.s. wartości zwaloryzowanych udziałów. Znajdują się bowiem w podobnej sytuacji prawnej jak były członek S. (spadkodawca). Nie przekonuje stanowisko, że celem uwzględnienia spadkobiercy zmarłego członka w podziale nadwyżki bilansowej konieczne jest przyjęcie spadkobiercy w poczet członków. Zgodnie z art. 16 a Pr.s. prawo do udziału w nadwyżce bilansowej -

o którym mowa w art. 125 § 5 a Pr.s. – nie jest bowiem związane z członkostwem, skoro przysługuje ono także byłym członkom, którym nie wypłacono udziałów.

Artykuł 125 § 5a Pr. sp. pozostaje w związku z art. 26 § 2 Pr. sp. z którego wynika, że byłemu członkowi nie przysługuje prawo do funduszu zasobowego oraz do innego majątku spółdzielni w okresie jej działalności. Prawo do określonej części funduszu zasobowego i innego majątku spółdzielni przysługuje mu natomiast, z chwilą otwarcia likwidacji spółdzielni, jeżeli do tej daty nie wypłacono mu wszystkich udziałów. W okresie poprzedzającym dzień otwarcia likwidacji, kiedy spółdzielnia prowadzi działalność w rozumieniu art. 26 § 2 Pr.s., byłemu członkowi przysługuje jedynie ekspektatywa udziału w funduszu zasobowym i innym majątku spółdzielni na wypadek jej likwidacji. W konsekwencji w dacie śmierci J.P. przysługiwało mu jako byłemu członkowi roszczenie o wypłatę udziałów wraz z ekspektatywą udziału w funduszu zasobowym i innym majątku spółdzielni na wypadek jej likwidacji. Prawo to zgodnie z art. 922 § 1 k.c. weszło w skład spadku. Ekspektatywa ta przekształciła się w wierzytelność wobec S. w dacie otwarcia jej likwidacji o ile spadkobierczyni J.P. (M.P.) do tej daty nie wypłacono skutecznie wchodzących w skład spadku udziałów.

Nie zasługuje także na podzielenie stanowisko Sądu Apelacyjnego, że spadkobierca zmarłego członka S. nie może brać udziału w podziale nadwyżki polikwidacyjnej, skoro otwarcie likwidacji S. nastąpiło po dacie otwarcia spadku. Udział byłego członka w podziale nadwyżki bilansowej jest bowiem uzależniony tylko od tego, czy do daty przejścia spółdzielni w stan likwidacji nie wypłacono mu wszystkich udziałów należnych jego poprzednikowi prawnemu. Analogicznie w przypadku spadkobierców byłego członka istotne jest to czy do daty przejścia (postawienia) S. w stan likwidacji wypłacono im wszystkie udziały.

Po ustaniu członkostwa prawo byłego członka do udziału przekształca się w roszczenie byłego członka o wypłatę wniesionych udziałów. Jeżeli członkostwo ustało wskutek śmierci wierzytelność o wypłatę udziałów wchodzi do spadku i przysługuje na zasadach ogólnym spadkobiercom członka, chyba, że członek zadeklaruje inaczej (art. 16 § 3 Pr. s.). W konsekwencji prawa majątkowe związane z członkostwem w spółdzielni, które przysługiwałyby członkowi w razie wystąpienia

z niej, należą do spadku, co dotyczy prawa do wkładu, udziału i części nadwyżki bilansowej. Prawo do udziału w nadwyżce polikwidacyjnej jest przy tym uzależnione od otwarcia likwidacji spółdzielni i nie wypłacenia spadkobiercom byłego członka spółdzielni przed otwarciem likwidacji udziałów.

Zgodnie z art. 922 k.c. spadek stanowi ogół praw i obowiązków zmarłego o charakterze cywilnoprawnym. Na następców prawnych przechodzą nie tylko poszczególne prawa zmarłego, ale także cała jego sytuacja prawna (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 19 października 1984 r., I CR 175/84, OSNC 1985, nr 8, poz. 114; z 3 października 1984 r., III ARN 5/84, OSPiKA 1985, nr 9, poz. 170; i z 19 lutego 2003 r., V CKN 1614/00, IC 2003, nr 11, s. 49). Nie budzi przy tym wątpliwości, że do kategorii praw majątkowych wchodzących do spadku (art. 922 § 1 k.c.) należą prawnie ukształtowane ekspektatywy powstania praw, a do tej kategorii należy ekspektatywa udziału w majątku polikwidacyjnym spółdzielni, związana z wchodzącym w skład masy spadkowej prawem do wypłaty wartości zwaloryzowanych udziałów. Prawo to – zgodnie z art. 125 § 5 a – przysługuje zatem nie tylko byłemu członkowi, któremu do chwili przejścia lub postawienia spółdzielni w stan likwidacji nie wypłacono wszystkich udziałów, ale także jego spadkobiercom, którym do tej daty nie wypłacono wchodzących w skład spadku udziałów.

Ustalenia Sądu Apelacyjnego, który zaakceptował w tym zakresie ustalenia poczynione przez Sąd Okręgowy, nie są jednak w zakresie ewentualnego wygaśnięcia praw spadkobierców do udziału w nadwyżce bilansowej dostatecznie precyzyjne. Wynika z nich, że uchwały o likwidacji S. zostały podjęte (...) r. (uchwała nr) oraz (...) r. (uchwała nr ...), a dopiero (...) r. pozwana usiłowała M.P. wypłacić udziały należne jej zmarłemu mężowi. W sprawie nie ustalono w jakiej dacie M.P. odmówiła przyjęcia skierowanego do niej przekazu, czy miało to miejsce już po podjęciu uchwały o likwidacji S. i wpisania do rejestru otwarcia likwidacji oraz czy pozwana składała przedmiot świadczenia do depozytu sądowego celem zwolnienia się z zobowiązania, skoro w tym czasie toczył się spór o przyjęcie M.P. w poczet członków S. Nie ustalono zatem by przed otwarciem likwidacji S. M.P. skutecznie wypłacono udziały.

Spółdzielnia pracy jest przede wszystkim organizacją o osobowym

charakterze i przeważa w niej substrat osobowy, a nie kapitał jak w przypadku spółek prawa handlowego. Przemawia to za przyjęciem, że stosowanie rozwiązań znanych z Kodeksu spółek handlowych do spółdzielni może mieć miejsce jedynie wyjątkowo i z uwzględnieniem specyfiki tych podmiotów (zob. m.in. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z 15 lipca 2009 r., K 64/07, OTK ZU 2009, nr 7, A, poz. 110 i z 14 lutego 2012 r., P 17/10, OTK ZU 2012 nr 2, A, poz. 14).

Do praw wynikających ze stosunku członkostwa należą jednak nie tylko prawa i obowiązki, które mają charakter niemajątkowy, ale także prawa i obowiązki pochodne od stosunku członkostwa, które powstają wskutek dalszych zdarzeń i stanowią elementy treści stosunku prawnego odrębnego od stosunku członkostwa. Prawa pochodne od stosunku członkostwa mają charakter majątkowy i podlegają dziedziczeniu (art. 922 § 1 k.c.). Prawem takim jest między innymi prawo do części majątku spółdzielni w razie otwarcia jej likwidacji (art. 125 § 5 i 5 a Pr.s.). Ekspektatywa tego prawa związanego z przysługującym spadkobiercom byłego członka spółdzielni roszczeniem o wypłatę udziałów wchodzi w skład spadku.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji, a o kosztach postępowania kasacyjnego na podstawie art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i w zw. z art. 398²¹ k.p.c.

[A.T.]

[a.ł.]